

Тема 11. Сучасні технології навчання у початковій школі

План.

1. Поняття про технології інтерактивного навчання. Роль і місце методів інтерактивного навчання у початкових класах.
2. Особистісно-орієнтована технологія навчання .Навчальні технології.
3. Технологія групової навчальної діяльності школярів.
4. Технологія розвивального навчання.
5. Технологія формування творчої особистості.
6. Технологія навчання як дослідження.

Основні поняття теми: технології навчання, особистісно-орієнтоване навчання, розвивальне навчання, інтерактивне навчання.

Завдання для самостійної роботи:

- Розробити презентацію до однієї технології за вибором. Обґрунтувати її значення для роботи вчителя НУШ.

Список літератури:

1. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии / В.П. Беспалько. – Москва: Педагогика, 1990. – 184 с.
2. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: підручник / І.М. Дичківська. – 2-ге вид. – Київ: Академвидав, 2012. – 352 с.
3. Освітні технології: навч.-метод. посібн. / О.М. Пехота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська та ін.; За заг. ред. О.М. Пехоти. – Київ: А.С.К., 2001. – 256 с.
4. Педагогические технологии: учебное пособие для студентов педагогических специальностей / Под общ. ред. В.С. Кукушина. – Серия «Педагогическое образование». – Ростов на Дону: изд. центр «Март», 2002. – 320 с.
5. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій / за ред. І. Зязюна, О. Пехоти. – Київ: Вид-во А.С.К., 2003. – 240 с.
6. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии: учебное пособие / Г.К. Селевко. – Москва: Народное образование, 1998. – 256 с.
7. Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори: [в 2-х т.] / К.Д. Ушинський. – Київ: Радянська школа, 1983. – Т. 1. – 488 с.
8. Химинець В.В. Інновації в початковій школі / В.В. Химинець, М.Ю. Кірик. – Тернопіль: Мандрівець, 2012. – 312 с.

Інтернет ресурси до теми:

- <https://naurok.com.ua/nush-ta-innovaciyni-tehnologi-v-pochatkovi-y-shkoli-213518.html>
- <https://naurok.com.ua/prezentaciya-na-temu-vprovadzheniya-innovaciynih-tehnologiy-navchannya-v-nush-139118.html>
- <https://naurok.com.ua/suchasni-tehnologi-teoretichnij-aspekt-dosvid-vprovadzheniya-38348.html>
- <https://library.kpnu.edu.ua/2019/10/30/innovatsijni-tehnologiyi-navchannya-v-suchasnij-shkoli/>

Термін «технологія» походить від грецького *techne* – мистецтво, майстерність і *logos* – наука, закон. Отже, технологія – це наука або вчення про майстерність. Незважаючи на популярність освітніх технологій, учені не дійшли згоди в поясненні їх суті. У «Тлумачному словнику сучасної української мови» технологія трактується як сукупність знань, відомостей про послідовність окремих виробничих операцій у процесі виробництва чогось; навчальний предмет, що викладає ці знання, відомості; сукупність способів обробки або переробки матеріалів, виготовлення виробів, проведення різних операцій тощо.

Ще донедавна в межах освітніх технологій науковці виокремлювали педагогічні, соціально-виховні та інформаційнокомунікаційні технології, а серед педагогічних виділяли навчальні, виховні технології та технології управління. З прийняттям Закону «Про освіту» (2017 р.) використовується термін «освітній процес» як система науково-методичних і педагогічних заходів, спрямованих на розвиток особистості шляхом формування та застосування її компетентностей.

Отже, диференціація освітнього процесу на навчальний та виховний зникла, оскільки навчання й виховання школярів здійснюються водночас. Уже під час першого етапу (адаптаційно-ігрового) у початковій школі на інтегрованих заняттях формування картини світу в дітей та виховання ціннісного ставлення до нього за важливістю є рівнозначними. Зрештою, навряд чи є хоч одна технологія, яка б передбачала реалізацію лише навчальних цілей відокремлено від виховних чи розвивальних. Проблематично також назвати технологію, яка б застосовувалася лише під час уроків або інтегрованих занять. Зазвичай освітні технології можна використовувати як в урочній, так і в позаурочній та позашкільній роботі з учнями.

На сьогодні існує більше 300 визначень поняття «освітні (педагогічні) технології». Виокремлено декілька підходів щодо тлумачення цих термінів:

- 1) *освітня технологія як новітній технічний засіб;*
- 2) *освітня технологія як відкрита система, що складається із взаємопов'язаних елементів: цілей, змісту, форм, методів, засобів взаємодії вчителя й учнів та результату;*
- 3) *освітня технологія як сукупність дій чи діяльність, спрямована на досягнення результату, що відповідає визначеній меті;*
- 4) *освітня технологія як проект (модель) освітнього процесу, у якому чітко сформульовані цілі та відбувається орієнтація на результат;*
- 5) *освітня технологія як галузь науки або педагогічного знання чи наука.*

Основними критеріями технологічного процесу є: системність, ефективність, оптимальність, алгоритмічність, діагностичність, відтворюваність, прогнозованість, ієрархічність тощо. Критерії ще трактують як вимоги. Головними вимогами до освітніх технологій, окрім перерахованих, вважаються: концептуальність і науковість, структурованість, керованість, запланована ефективність, оптимальність витрат, можливість тиражування та перенесення в нові умови. Освітня технологія – це спосіб спільної діяльності вчителя та учнів, для якого притаманні передусім послідовність у реалізації дій (алгоритмічність), постійне і систематичне вимірювання рівня навчальних досягнень і сформованості виховних якостей (діагностичність), взаємозв'язок основних елементів технології, якими є мета, зміст, форми, методи, засоби взаємодії учасників педагогічного процесу та результат (системність). Освітня технологія є відкритою педагогічною системою, котра складається з концептуально-цілевих (мета, що відповідає освітнім концепціям), змістових (зміст технології), процесуальних (технологічний процес: форми, методи, засоби взаємодії суб'єктів та об'єктів технології), результативно-аналітичних (результат та його аналіз) компонентів.

В освітньому процесі навіть початкової школи використовується велика кількість різноманітних технологій: очевидно, їх стільки ж, скільки і визначень самого поняття. Отже, постає потреба в їх класифікації. Це полегшить працю педагога, що добирає найдоцільніші технології для своєї роботи. Проте загальноприйнятої класифікації технологій у початковій школі немає.

Міжнародний експерт із проблем педагогічних технологій *І. Підласий* констатує існування лише трьох технологій: продуктивної, поблажливої та партнерської. *Продуктивна технологія є найдоцільнішою в ринкових умовах*. Її мета – допомогти учням отримати максимум продуктивних знань

та вмінь. Більшість людей, що прагне одержати швидко і конкретну вигоду від освіти, віддасть перевагу саме їй. *Поблажлива технологія застосовується тоді, коли пріоритетним у школі є особистісно зорієнтоване навчання, скероване на задоволення запитів учня. Якщо освітній процес спрямований на засвоєння предмета і задоволення потреб школяра, то виникає необхідність у партнерській педагогіці.* Саме така педагогіка на основі довіри і розуміння втілюється в сучасній початковій школі.

У закладах освіти на основі цілей, парадигм і способів реалізації мети в навчальному, виховному, управлінському та інформаційному середовищах виокремлено такі групи освітніх технологій: навчальні технології, виховні технології, технології управління (які є педагогічними технологіями), соціально-виховні технології й інформаційні технології. Проте ця класифікація дуже відносна, оскільки «в чистому вигляді» не існує навчальних і виховних процесів, вони взаємопов'язані й невіддільні, як здобуття знань і розвиток школяра. Низка технологій: інтерактивні, ігрові, проектні тощо – є водночас навчальними й виховними, використовуються в урочній та позаурочній діяльності.

Спеціальної класифікації технологій початкової освіти ще не обґрунтовано. У сучасній школі першого ступеня, очевидно, важливою класифікаційною ознакою мала б стати орієнтованість на формування міжпредметних, загальнопредметних, ключових компетентностей для життя та наскрізних умінь. У такій класифікації доречно виділити групи технологій, що сприяють спілкуванню рідною та іноземними мовами, формуванню математичної компетентності та основних компетентностей природничих предметів, інформаційно-комунікаційної компетентності, умінню вчитися впродовж життя, підприємливості й фінансової грамотності тощо.

До сучасних педагогічних технологій належать:

1. Особистісно-орієнтовані технології навчання:

- технологія різнорівневого навчання;
- технологія навчання як навчального дослідження;
- технологія навчання в співробітництві;
- технологія евристичного навчання;
- метод проектів;
- розвиваюче навчання – (Ст. Занков, В. Давидов, Д. Ельконін).

2. Предметно-орієнтовані технології навчання:

- технологія постановки мети;
- технологія повного засвоєння (М. Кларина);
- технологія педагогічного процесу у С. Шевченка;
- технологія концентрованого навчання;
- модульне навчання.

3. Інформаційні технології:

- ІКТ (інформаційно-комунікаційні технології);
- технології дистанційного навчання.

4. Технології оцінювання досягнень учнів:

- технологія «Портфоліо»;
- безоцінкове навчання;
- рейтингові технології.

5. Інтерактивні технології:

- технологія «Розвиток критичного мислення через читання та письмо»;
- технологія проведення дискусій;
- технологія «Дебати»;
- тренінгові технології.

Будь який вчитель шукає свої шляхи, з роками виробляє і використовує прийоми активізації розумової діяльності на уроках. У кожного вчителя є право на творчість, є своя методична скарбничка. Отже, для підвищення ефективності освітнього процесу під час проведення уроків у початковій школі, необхідно використовувати сучасні педагогічні технології. Наше завдання – не давати готові знання

учню, а компетентно організувати самостійний пізнавальний процес. Відтак, потрібно використовувати у своїй педагогічній практиці технології, які реалізують особистісно-орієнтоване навчання, які забезпечують залучення кожного учня в активний пізнавальний процес.

Розглянемо декілька технологій.

Технологія проблемного навчання. Технологія проблемного навчання – форма організації навчально-виховного процесу з допомогою проблемних завдань і проблемних ситуацій, які надають навчанню пошуковий, дослідницький та інтерактивний характер. Актуальність даної технології визначається розвитком високого рівня мотивації до навчальної діяльності, активізації пізнавальних інтересів учнів, що стає можливим за умови вирішення виникаючих протиріч, створення проблемних ситуацій на уроці. У подолання посилюваних труднощів в учнів виникає постійна потреба в оволодінні новими знаннями, новими способами дій, вміннями й навичками. Рішення навчальних проблем робить позитивний вплив на емоційну сферу учнів, створює сприятливі умови для розвитку комунікативних здібностей дітей, розвитку їхньої індивідуальності і творчого мислення. Крім того, вміння бачити проблеми, ставити питання, висувати гіпотези, давати визначення поняттям, проводити спостереження й експерименти, робити висновки, працювати з текстом, доводити й захищати свої ідеї веде до досягнення таких освітніх результатів, як здатність до самостійної пізнавальної діяльності, вміння бути успішним у швидко змінюваному світі тощо. Створення проблемних ситуацій на уроках – це один зі способів розвитку творчого мислення молодших школярів. Методи проблемного навчання можна застосовувати на уроках, створюючи проблемну ситуацію на будь-якому його етапі.

Отже, така технологія залучає до нових можливостей побудови будь-якого уроку, де молодші школярі не залишаються пасивними слухачами і виконавцями, а перетворюються в активних дослідників навчальних проблем. Навчальна діяльність стає творчою, діти краще засвоюють не те, що отримали в готовому вигляді та «з зубрили», а те, що відкрили самі й висловили по-своєму.

Дослідницька робота. Такий підхід дозволяє перевести учня слухача в активного учасника процесу навчання. Дослідження – одне з найважливіших джерел отримання дитиною уявлень про світ. Дослідити, відкрити, вивчити – значить зробити крок у незвідане і невідоме. Діти за своєю природою дослідники і з великим інтересом беруть участь у різних дослідницьких справах. Успіх дослідження багато в чому залежить від його організації. Дуже важливо навчити дітей молодшого шкільного віку спостерігати, порівнювати, ставити запитання, а також виробити бажання знайти відповіді. Відтак, потрібно читати додаткову літературу, вчитися ставити експерименти, обговорювати результати, прислухатися до чужої думки.

Здоров'язберігаючі технології. Знання, володіння й застосування здоров'язберігаючих технологій є важливим складником професійної компетентності сучасного педагога. Зазначимо, що поняття «здоров'язберігаюча» можна віднести до будь-якої педагогічної технології, яка в процесі реалізації створює необхідні умови для збереження здоров'я основних суб'єктів освітнього процесу – учнів та вчителів. А головне, що будь-яка педагогічна технологія має бути здоров'язберігаючою. Сутність здоров'язберігаючих технологій постає в комплексній оцінці умов виховання й навчання, які дозволяють зберігати наявний стан учнів, формувати більш високий рівень їхнього здоров'я, здійснювати моніторинг показників індивідуального розвитку, проводити відповідні психолого-педагогічні, коригувальні заходи для того, щоб забезпечити успішну навчальну діяльність дітей молодшого шкільного віку. Основна мета цих технологій скерована на збереження, зміцнення, відтворення та передачу здоров'я майбутнім поколінням. Видатний педагог К. Ушинський сформулював основний закон дитячої природи: «Дитина потребує діяльності, безперестанно і втомлюється не діяльністю, а її одноманітністю. Змусьте дитину сидіти, і вона дуже швидко втомиться; лежати – те саме; йти вона довго не може, не може ні говорити, ні співати, ні читати і найменше – довго думати; але вона пустує і рухається цілий день, змінює і змушує всі ці діяльності й не втомлюється ні на хвилину, чим молодший вік, тим різноманітнішою має бути діяльність». Видатний педагог рекомендує: «Дайте дитині трохи порухатися, і вона подарує вам знову десять хвилин жвавої уваги, якщо ви зуміли їх використати, вони дадуть вам в результаті більше, ніж цілий тиждень напівсонних занять».

Отже, діти відчувають величезну потребу в русі, що є для них засобом пристосування до життя, пізнання навколишнього світу. Комплексне використання здоров'язберігаючих технологій у навчальному та виховному процесі дозволяє знизити стомлюваність, покращує емоційний настрій і підвищує працездатність молодших школярів, а це, зі свого боку, сприяє збереженню та зміцненню їхнього здоров'я. Тому, сучасний урок має бути здоров'язберігаючим, здоров'яформуючим, здоров'язміцнюючим, спрямованим на формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя.

Навчання в співробітництві (групова робота). Співробітництво – це гуманістична ідея спільної розвиваючої діяльності учнів і вчителів, яка базується на взаєморозумінні, проникненні в духовний світ один одного, колективному аналізі ходу й результатів цієї діяльності. Зважаючи на інтереси учня, рівень його знань і умінь, учитель визначає завдання занять та формує, спрямовує й корегує весь освітній процес розвитку його особистості. В основі стратегії співробітництва лежить ідея стимулювання і спрямування педагогом пізнавальних інтересів учнів. Динаміка становлення спільної діяльності вчителя й учнів. Перша фаза – «залучення до діяльності» – включає такі форми: розподіл між учителем і учнями дій; імітація дій учнями; наслідування дій учнями. Друга фаза – «узгодження діяльності учнів з учителем» – включає: саморегулюючі дії учнів; самоорганізовані дії учнів; самоспонукальні дії учнів. Третя фаза – партнерство, що передбачає суб'єкт-суб'єктну взаємодію в удосконаленні освоєння діяльності. Групова робота – гуманістична форма навчання учнів. Групова робота відіграє позитивну роль не тільки на перших етапах навчання, але й у подальшій навчально-виховній роботі. Початкові класи є найважливішим періодом активного засвоєння учнями норм групової роботи і свідомого використання молодшими школярами групової взаємодії для успішного вирішення навчальних завдань. Результатом цього процесу є формування в учнів здатності організовувати групову роботу (планування дій, розподіл ролей, дотримання норм співпраці тощо), а також самостійно ініціювати спільну діяльність. Необхідність об'єднання дітей у групи для виконання завдання виникає в таких випадках: завдання не може бути виконано індивідуально; спільне обговорення значно пришвидшує процес пошуку вирішення; завдання потребує розподілу етапів (операцій) виконання між членами групи.

Отже, у груповій роботі в учнів зникає почуття страху, дитина не боїться помилитися, не зрозуміти, не встигнути, адже з нею поруч друзі, які прийдуть на допомогу. У спільній діяльності забезпечується дитяча потреба в спілкуванні, самореалізації, визнанні. У групі формуються норми співпраці, діти вчаться висловлюватися, слухати один одного, дискутувати, працювати спільно над завданням. Спільна діяльність вчить молодших школярів відповідати не лише за себе, а й за інших, створюється атмосфера однієї команди, співучасті, співпереживання. У груповій роботі формуються навички самоконтролю та самооцінки, діти перевіряють правильність виконаного завдання ще до презентації його перед класом, вчителем. У групі діти не наслідують вчителя, а вчаться мислити та працювати самостійно. На таких уроках жодна дитина не залишається в стороні, навіть діти з низьким рівнем працездатності, які на уроці воліють мовчати, роблять спроби включитися в роботу групи.

Ігрові технології. Гра – це природна для дитини й гуманна форма навчання. Навчаючи допомогою гри, ми вчимо дітей не так, як нам, дорослим, зручно дати навчальний матеріал, а дітям зручно і природно його взяти. Ігри дозволяють здійснювати диференційований підхід до учнів, залучати кожного учня в роботу, з огляду на його інтерес, схильність, рівень підготовки з предмета. Вправи ігрового характеру збагачують учнів новими враженнями, виконують розвиваючу функцію, знімають стомлюваність. Вони можуть бути різноманітними за своїм призначенням, змістом, засобами організації і проведення. З їхньою допомогою можна розв'язувати яке-небудь одне завдання (удосконалювати обчислювальні, граматичні навички тощо) або ж цілий комплекс завдань: формувати мовленнєві вміння, розвивати спостережливість, увагу, творчі здібності та ін.

Отже, значення гри неможливо вичерпати та оцінити розважально-рекреативними можливостями. Феномен її в тому й полягає, що, являючись розвагою, відпочинком, вона здатна перерости в навчання, у творчість. Урок, який проводиться в ігровій формі, потребує дотримання певних правил: попередньої підготовки, повинні бути атрибути гри, обов'язкової констатації результатів гри, для зняття напруги та перенесення уваги окремі ігрові моменти можуть носити не

навчальний характер. Головне – повага до особистості дитини, не «вбити» інтересу до роботи, а намагатися розвивати його, не залишаючи почуття тривоги й невпевненості у своїх силах.

Інформаційно-комунікативні технології. Інформаційно-комунікаційні технології навчання (ІКТ) – це сукупність методів і технічних засобів реалізації інформаційних технологій на основі комп’ютерних мереж і засобів забезпечення ефективного процесу навчання. Використання інформаційних технологій відкривають доступ до нетрадиційних джерел інформації, підвищують ефективність самостійної роботи, надають абсолютно нові можливості для творчості, дозволяють реалізовувати принципово нові форми й методи навчання. Інформаційно-комп’ютерні технології здійснюють вплив на емоційну сферу молодшого школяра, сприяючи підвищенню пізнавальної активності, підвищенню інтересу до предмета та навчання взагалі, активізації навчальної діяльності учнів. Уроки із використанням ІКТ є одним з найбільш важливих результатів інноваційної роботи в початковій школі. ІКТ істотно допомагають педагогу в його роботі – це й підбір додаткового текстового та ілюстративного матеріалу, створення карток з індивідуальними завданнями та додатковими пізнавальними текстами, створення електронної бази моніторингу, систематизація і збереження особистих методичних напрацювань, підготовка звітної документації, оформлення навчальних стендів.

Усе це дозволяє за більш короткий час отримати більш високий результат у навчанні дітей:

- застосування ІКТ на уроках підсилює позитивну мотивацію навчання, активізує пізнавальну діяльність учнів;
- використання ІКТ дозволяє проводити уроки на високому естетичному та емоційному рівні;
- забезпечує наочність, залучення великої кількості дидактичного матеріалу;
- підвищується обсяг виконуваної роботи на уроці в 1,5-2 рази; забезпечується високий ступінь диференціації навчання;
- розширюється можливість самостійної діяльності;
- забезпечується доступ до різних довідкових систем, електронних бібліотек, інших інформаційних ресурсів.

Отже, використання інформаційно-комунікаційних технологій у початковій школі – це не просто нове віяння часу, а необхідність і пошук нового сенсу уроку.

Технології формування творчої особистості. Основне завдання даної технології – створити максимально сприятливі умови для творчого розвитку дітей молодшого шкільного віку. Прийшовши до школи, діти повинні заглиблюватися в атмосферу творчості, пошуку нового, піддавати сумнівам сталі істини. Ця технологія тісно переплітається з іншими технологіями, проте вона має і свої індивідуальні риси: діяльність учня не повинна регламентуватись, потрібно постійно викликати інтерес дитини до навчання. Важливу роль у стимуляції в школярів інтересу до праці відіграють завдання: підбір вчителем завдань, що потребують творчої переробки, узагальнення, систематизації, вмінь та навичок порівнювати й аналізувати, пошуку; використання ігрових моментів, що стимулюють прояви самостійності учнів, їхніх творчих можливостей; розв’язання творчих завдань. Технологія формування творчого учня орієнтована на особистість. Це означає максимальну індивідуалізацію й диференціацію навчального процесу. Учитель, який формує творчу особистість, повинен бути новатором за суттю своєю. Тільки тоді нові ідеї, прогресивні принципи та прийоми допоможуть йому створювати нові педагогічні технології, впроваджувати різноманітні інновації в навчально-виховний процес. І тільки тоді буде перебудовано всю систему виховання й навчання в бік підвищення її ефективності.

Висновки.

Педагогічна технологія – це така побудова діяльності педагога, у якій усі вхідні в нього дії представлені в певній послідовності і цілісності, а виконання передбачає досягнення необхідного результату й має прогнозований характер. Переваги цих технологій полягають не тільки в посиленні ролі й питомої ваги самостійної роботи учнів, але й націленості технологій на розвиток творчого потенціалу особистості, індивідуалізації та диференціації навчального процесу, сприяння ефективному самоконтролю й самооцінці результатів навчання.